



Veilig werken met handgereedschap

Natuur- en landschapsbeheer is een activiteit die veel door vrijwilligers wordt verricht. Omdat dit werk voor veel personen niet gangbaar is, is goede instructie over gereedschap gebruik extra belangrijk. Dit infoblad geeft in kort bestek een paar belangrijke principes aan.

1. welk gereedschap
2. goed onderhoud
3. hoe te gebruiken
4. veltechniek
5. ergonomie, (werkhouding)
6. werkvoorbereiding

1. Welk gereedschap

Bij de start van het vrijwillig landschapsbeheer werd zowel met slaggereedschap als met zagen gewerkt. Gezien het feit dat slag gereedschap zoals bijlen en hiepen veel gevaarlijker is dan het werken met zagen, wordt tegenwoordig eigenlijk alleen nog maar met zagen gewerkt. Voor bij het werken met groepen, waarbij de personen nog onervaren zijn ook, is dit dus zeer aan te bevelen.

Werken met gemotoriseerd gereedschap zoals motorzagen en bosmaaiers is weer een verhaal apart. Voor dat je daar voor kiest moet je binnen de vrijwilligers groep eerst maar eens besluiten of je dit wel wilt. Je kunt natuurlijk wel 'meters maken' maar dat weegt vaak niet op tegen het lawaai dat het met zich meebrengt waar de omstanders niet op zitten te wachten. Door het feit dat je de klus met een groep klaar kunt stellen dat 'vele handen het werk licht maken'. Daarnaast is het opruimen van het gezaagde vaak meer werk dan het zagen op zich. Mocht je besluiten toch met een motorzaag aan de gang te gaan, dan is het vanzelfsprekend dat er alleen door die personen wordt gezaagd die in het bezit zijn van een certificaat.

2. Goed onderhoud

Het onderhouden van gereedschap is voor drie zaken van belang. Je hoeft bij goed onderhouden, scherp gereedschap minder inspanning te verrichten. Je kunt beter inschatten wat de effecten van het handelen zullen zijn. Dit komt de veiligheid ten goede.

Het regelmatig onderhoud zal sneller eventuele gebreken aan het licht brengen. Onderhoud verlengt het gebruik. Ijzeren delen schoonmaken en lichtjes in de olie, stelen in de lijnolie zetten.

3. Hoe te gebruiken

Bij het werken met **zagen** is het soort betanding van belang. Bij sommige zagen zoals Jirizagen en kleine snoeizagen, staan 'op trek' terwijl beugelzagen zowel op trekkend als duwend werken. Beoordeel van te voren goed of er niet de kans bestaat dat het hout gaat klemmen. Dit kan doordat de tak of boom overhangt.



Voldoende afstand tot volgende knot bewaren



Zoals al gezegd, het werken met **slaggereedschap** raakt steeds meer uit. Toch nog even het volgende.

Zorg altijd voor voldoende afstand van je collega-vrijwilligers. Zorg ervoor dat je - net zoals tijdens de cursus 'creatief met kurk', - altijd van je af snijd (werkt)! Houdt altijd de stam of tak tussen bijl/hiep in.

Voor het werken met **schoppen** is het belangrijk dat, met name als je bij het planten van struiken met tweeën dicht bijeen staat, voorzichtigheid in acht neemt. Gebruik bij het graven van een gat de steel niet (al te veel) als hefboom. De steel zal bij grote kracht breken.

Het werken met een **zeis** brengt op zich voor de persoon met de zeis nog niet zoveel gevaar met zich mee. Er moet meer rekening gehouden worden met de omstanders. Ook het wegleggen van de zeis moet met zorg gebeuren!



Hier rusten de zeisen op zeisstrijkers

4. Zaag en veltechniek

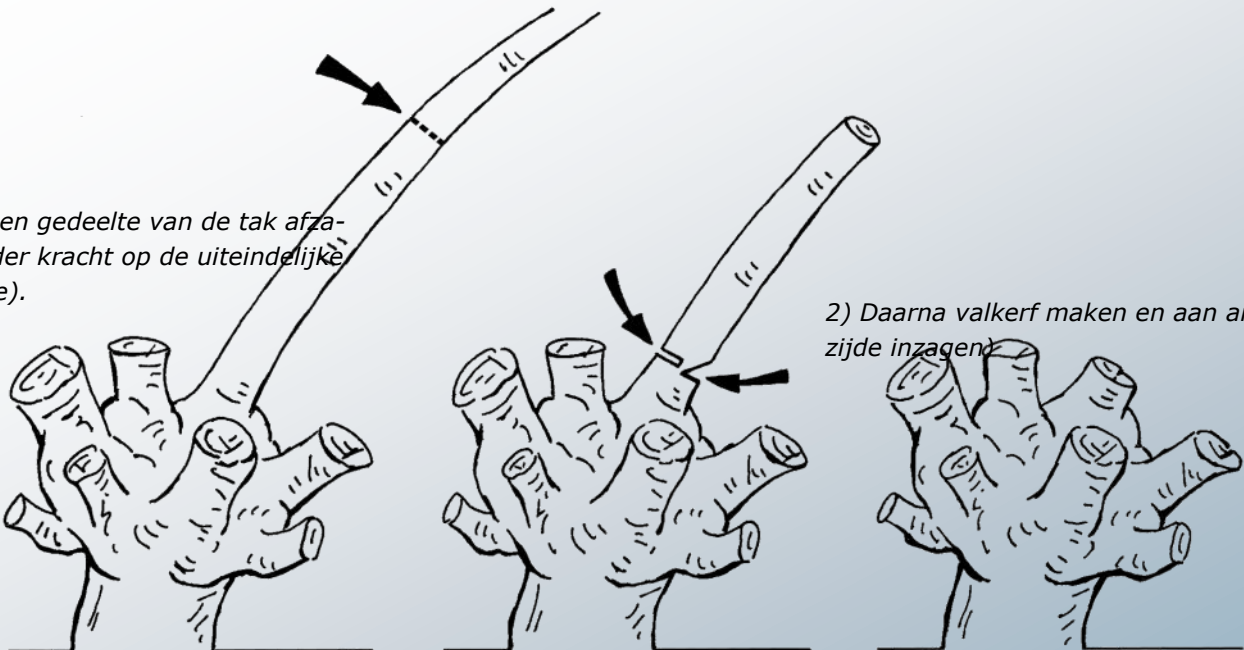
Al is je zaag nog zo scherp, als hij gaat klemmen kom je niet verder. Bij een verkeerde techniek kan het ook gebeuren, dat de tak inscheurt, of dat de te vellen boom de verkeerde kant opvalt.

In de onderstaande tekening is aangegeven dat je, met name als de takken wat dikker gaan worden, het beste drie zaagsneden kunt maken. Allereerst ruimschoots boven de uiteindelijke zaagsnede de tak afzagen, zodat je daarmee het overhangende gewicht van de tak kwijt bent. Ook hier is het goed— om inscheuren te voorkomen— dat eerst wordt voor-gezaagd. Is dit eenmaal gebeurd dan kan er een valkerf worden gemaakt (2) en kan de tak uiteindelijk worden afgezaagd.

Voor het vellen van een boom is het ook van belang om een valkerf te maken. Daarna zaag je de boom in, tot net voor de valkerf. De breuklijst die dan ontstaat zorgt voor de juiste valrichting van de boom (zie tekening op de volgende pagina).

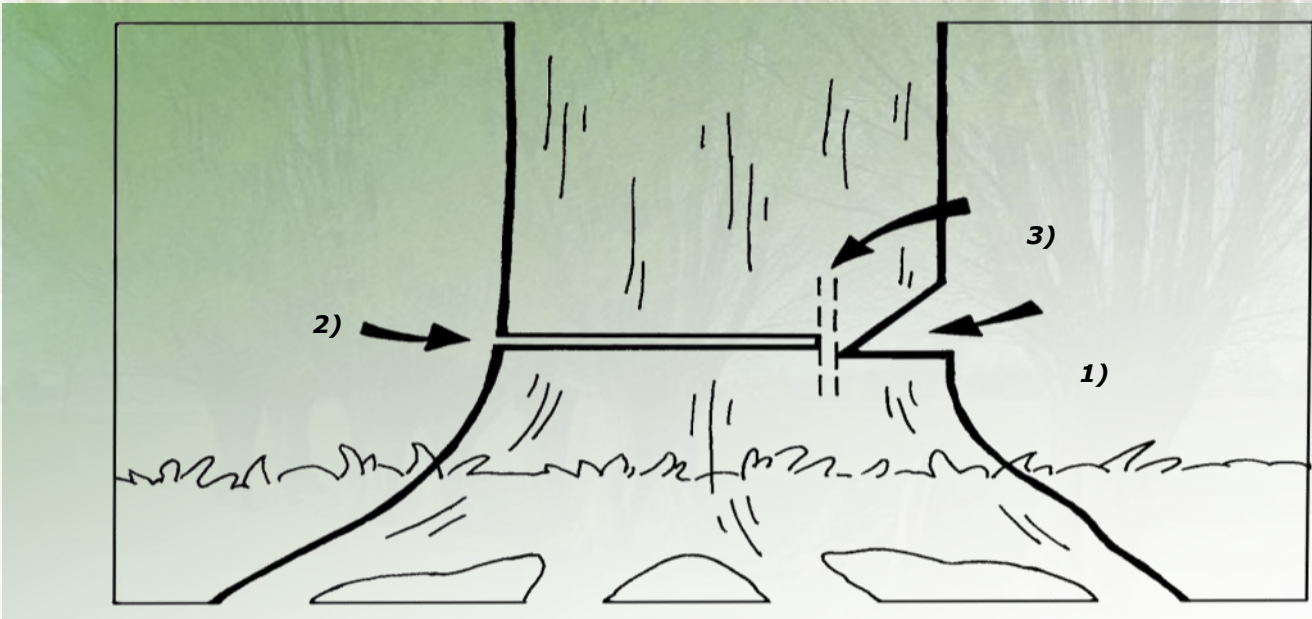
Spreek met de groep af, tot welke dikte je gaat bij het vellen van bomen. Bij het vellen van grotere bomen neemt immers het gevaar (en de schade als wat mis gaat) toe!

1) Eerst een gedeelte van de tak afzagen (minder kracht op de uiteindelijke zaagsnede).



2) Daarna valkerf maken en aan andere zijde inzagen

Het knotten van een knotboom



1) Eerst een valkerf maken in zagen tot 1/5 van de stamdikte. Haaks op de valrichting.

2) Zodanig in zagen dat de zaagsnede net boven en net vóór de punt van de valkerf uitkomt.

De breuklijst (3) welke niet wordt doorgezaagd, zorgt voor een 'scharnier'. Het zorgt er voor dat de boom de juiste richting uitvalt.

5. ergonomie (werkhouding)

Werken in natuur en landschap is voor de meesten geen alledaagse bezigheid. Extra reden om omzichtig ter werk te gaan. Voor extra informatie: klik [hier](#). Ga bij het bukken ook door de knieën, zodat je je rug ontlast. Zorg ervoor dat je de last dicht bij je lichaam tilt. Door hefboomwerking (handen ver van je lichaam) zal de boomstam extra zwaar worden.

Vermoeidheid gaat—met name bij niet getrainde personen—extra parten spelen. Zorg er voor dat je voor je eigen veiligheid en voor de veiligheid van de omstanders van tijd tot tijd een pauze inlast.



Op tijd even rust nemen komt de veiligheid ten goede.



Ontlast de rug bij het tillen zoveel mogelijk. Dicht bij je lichaam, losjes door de knieën.

6. Werkvoorbereiding

Goede voorbereiding is belangrijk vooral ook omdat er vaak in groepen gewerkt wordt. Allereerst is natuurlijk goed nagedacht over de wijze waarop ongelukken kunnen worden voorkomen en –als er iets gebeurt, hoe er dan gehandeld kan worden. Voor de vrijwilligersgroepen heeft het Coördinatiepunt Landschapsbeheer een arbo-map samengesteld. Als handleiding wordt gevolgd is men voldoende op een werkdag voorbereid. Klik [hier](#) om de arbo-map in te zien (bestanden in DropBox). Nadere informatie kan bij het

Coördinatiepunt Landschapsbeheer van het Brabants Landschap worden verkregen.

Het **werken met (grotere) groepen jongeren**, bijvoorbeeld in het kader van maatschappelijke stages verdient extra aandacht. Vaak wil men aan het begin van de activiteit enthousiast en ongeduldig aan de slag en is geen aandacht voor de uitleg over het werk. Het verdient dan ook aanbeveling om van te voren uitleg te geven over het waarom en hoe, en instructie te geven over het gereedschapsgebruik. Als dit is gebeurd, kan op de betreffende morgen nog even het belangrijkste (in het kort) worden herhaald.

Zorg er voor dat er overzichtelijke groepen worden gevormd die op enige afstand van elkaar aan de slag kunnen. Voor dit doel is het goed om te zorgen dat het benodigde gereedschap al van te voren naar die verschillende locaties zijn gebracht. Het spreekt voor zich dat er per groep voldoende begeleiding moet zijn om een en ander in goede banen te leiden.



Literatuur: [Arbomap](#) van het Coördinatiepunt Landschapsbeheer: Klik op de link of informeer er naar bij Marjolein Jellema, coördinator vrijwilligerswerk bij Brabants Landschap

Foto's: Brabants Landschap (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: Egbert Koopmans, 's-Hertogenbosch

Datum: 1 januari 2016

Colofon

Coördinatiepunt Landschapsbeheer

Postbus 80
5076 ZH Haaren
Coördinatiepunt Landschapsbeheer
T 0411 - 66 40 10
Algemeen
T 0411 - 62 27 75
info@brabantslandschap.nl
www.brabantslandschap.nl